

Poduk iz preteklosti ob stoletnici (1890 - 1990) Schollmayerjeve kontrolne metode

A Lesson from the Past at the Occasion of the hundredth Anniversary (1890-1990) of the Schollmayer's Control Method

Franz GAŠPERŠIČ*

Izvleček

Gašperšič, F.: Poduk iz preteklosti ob stoletnici (1890 - 1990) Schollmayerjeve kontrolne metode. Gozdarski vestnik št. 7-8/1994. V slovenščini, cit. lit. 10.

Članek je posvečen stoletnici začetka kontrolnega načina gospodarjenja z gozdovi, ki ga je pred stoletni v Notranjskih gozdovih uvedel priznani gozdarski strokovnjak Henrik SCHOLLMAYER. Gre za izvirni način gozdnogospodarskega načrtovanja in spremljanja razvoja sestojev, ki je nastal in se razvijal v Sloveniji in je bistveno prispeval k oblikovanju sodobnega gospodarjenja z gozdovi na Slovenskem.

Ključne besede: Schollmayer, kontrolna metoda, gozdnogospodarsko načrtovanje

Synopsis

Gašperšič, F.: A Lesson from the Past at the Occasion of the hundredth Anniversary (1890-1990) of the Schollmayer's Control Method. Gozdarski vestnik No. 7-8/1994. In Slovene, lit. quot. 10.

The article has been dedicated to the hundredth anniversary of the introduction of a control method in forest management, started by the renowned forestry expert Henrik SCHOLLMAYER in the forests of Notranjsko a hundred years ago. It is an original way of forest management planning and the recording of forest stand development, which was started and developed in Slovenia and essentially contributed to the formation of modern forest management in Slovenia.

Key words: Schollmayer, control method, forest management planning

V evropskih državah z razvitim gozdarstvom je sedaj zelo aktualna nova paradigma - sonaravno gospodarjenje z gozdovi, kjer sta ekologija in ekonomika maksimalno medsebojno usklajeni. Sestavni del te orientacije je tudi organsko-probabilistični koncept gozdnogospodarskega načrtovanja, kar je le drug izraz za staro idejo kontrolne metode, katere bistvo je v neprestanem učenju in preverjanju našega ravnanja z gozdom ter v prilagajanju na večno spreminjanje narave gozda in njegovega družbenega okolja. Ko ob 100 letnici Schollmayerjeve kontrolne metode razmišljam o novi orientaciji pri gospodarjenju z gozdovi, podprti celo z deklaracijo (Helsinki 1993), ki jo je podpisala cela vrsta držav, sem se spomnil naslednjih zanimivih in še

vedno svežih misli iz uvoda h gozdnogospodarskemu načrtu za snežniške gozdove iz leta 1912:

"Z gozdnogospodarskim načrtom zasnovano gospodarjenje z gozdovi ne smemo sprejeti kot zaključeno in nespremenljivo delo, ampak ga je treba, tako v njegovih temeljnih principih, kakor tudi v posameznih delih v skladu s časom stalno razvijati in prenavljati. Vsako ureditev gozdov kot podlago za usmerjanje gospodarjenja z gozdovi moramo razumeti v stalnem razvoju, podvržena je stalnim spremembam (10)".

Iz citiranega teksta zelo jasno odseva ideja kontrolne metode in to v tako aktualni in sveži obliki kot bi jo zapisali za današnjo rabo. Za tiste, ki pri načrtovanju v gozdu še vedno statično razmišljajo, utegnejo biti te misli koristne.

Z navodili za obnovo gozdnogospodarskih načrtov je Schollmayer predvidel za takratne razmere zelo natančen postopek spremljanja razvoja gozdov in gospodar-

* Prof. dr. F. G., dipl. inž. gozd., Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo, 61000 Ljubljana, Večna pot 83, SLO

jenja (SCHOLLMAYER 1906). Z uporabo teh navodil se je izoblikovala posebna oblika kontrolne metode, ki je v literaturi znana kot Schollmayerjeva ali pa postojnska kontrolna metoda (PIPAN 1953, 1954, KLEPAC 1965, MLINŠEK 1972). Za začetek kontrolnega načina gospodarjenja velja leto 1890, ko so z gozdnogospodarskim načrtom vpeljali zelo natančno vodenje gospodarskih knjig (evidenco o gospodarjenju z gozdovi). Iz snežniških gozdov se je ta metoda takoj razširila v sosednje veleposestniške gozdove Javornika, Nanosa in Hrušice, kjer je Schollmayerjeve zamisli uveljavljal A. Körbel. Nekdanji veleposestniški gozdovi na Notranjskem, v strnjenem kompleksu s površino prek 20.000 ha, so verjetno edinstven primer kontrolne metode na tako veliki površini in s stoletno tradicijo. Vsem poznan primer kontrolne metode za gozdove v občini Couvet v Švici, kjer je Biolley leta 1890 vpeljal kontrolno metodo, meri le 138 ha gozdov.

Henrik Schollmayer je končal gozdarsko akademijo v Tharandu na Saškem. Po prvi službi v državni gozdni direkciji Gmund na Avstrijskem in leta 1883 opravljenem izpitu za samostojno vodenje gozdnega gospodarstva je leta 1884 nastopil službo pri snežniški graščini na Notranjskem, kjer je leta 1885 postal nadgozdar in upravitelj tedanjega revirja Mašun (kasneje se je razdelil na dve enoti Mašun in Jurjevo dolino). Leta 1903 je postal nadupravitelj vseh graščinskih gozdov na površini 14.000 ha.

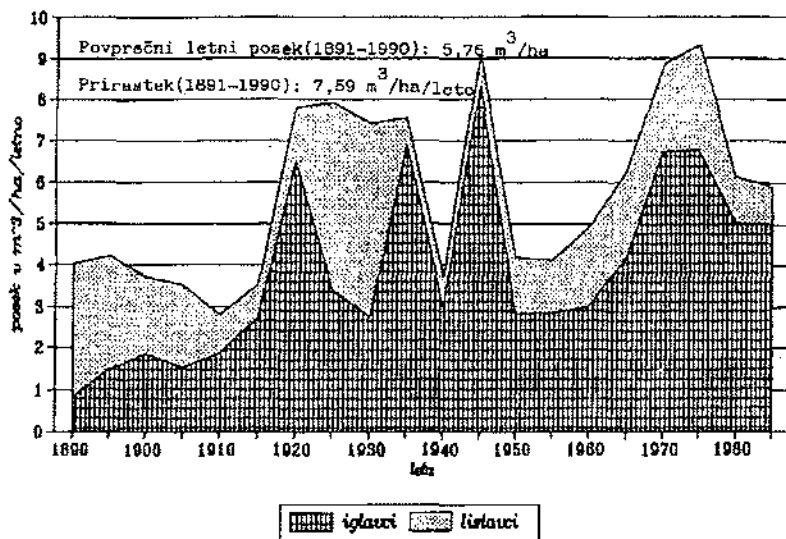
Že v načrtu iz leta 1890 so bili snežniški gozdovi po vegetacijskih posebnostih razčlenjeni na 7 obratovalnih razredov, po katerih so izračunavali etat, spremljali njegovo realizacijo z vodenjem evidenčnih knjig in preverjali uspešnost gospodarjenja. Ti gozdovi predstavljajo edinstven primer v Sloveniji, kjer razpolagamo s podatki o opravljenih sečnjah po oddelkih in odsekih za celo stoletje. Na sliki 2 so nanesena petletna povprečja letnih posekov na hektar za revirja Mašun in Jurjevo dolino. Na računalniškem izrisu je diagram po abscisi napačno pomaknjen za 2,5 leta (polovico petletnega obdobja) v levo. Take informacije o preteklem gospodarjenju z gozdovi nam lahko zavidajo gozdarsko razvite dežele.

Idejo kontrole je Schollmayerju uspelo vpeljati v gospodarjenje z gozdovi kljub nasprotovanju dr. L. Hufnagla, takrat nesporne avtoritete v urejanju gozdov na Slovenskem in v Avstriji. Hufnaglova odločna zavrnitev golosečnega sistema in uvedba prebiralnega gospodarjenja v visokokraških jelovo-bukovih gozdovih na Kočevskem sta nedvomno zaslužna, da se je že pred 100 leti na našem Visokem Krasu uveljavil naravovarstveni koncept pri gospodarjenju z gozdovi. Ta koncept so takoj sprejela tudi veleposestva v Gorskem Kotarju, od koder se je naprej širil v dinarske gozdove proti jugovzhodu. Kljub tej nedvomno zelo pozitivni orientaciji se Hufnaglu ni uspelo popolnoma znebiti mehanističnega pristopa h gospodarjenju z gozdovi, ki je prevladoval v gozdarski doktrini tistega časa. To se lepo kaže tudi v njegovem odklonilnem odnosu do kontrolne metode. Ko v enem svojih zadnjih del razpravlja o Biolleyevi kontrolni metodi (HUFNAGEL 1939), se vidi, da Biolleyevega organskega pristopa h gozdu, ki je bistvo kontrolne metode, sploh ni razumel. Razlog, da je Schollmayer, Hufnaglu navkljub, v gospodarjenje z gozdovi uvedel novo miselnost - kontrolno metodo, ki se tudi po tehnični plati zelo razlikuje od Hufnaglovega urejanja gozdov (polna premerba sestojev, zelo bogate analize prirastka, natančna spremljava gospodarjenja z gozdovi), je najbrž v vsestranskosti njegove osebnosti. Schollmayer se je namreč ukvarjal z najrazličnejšimi strokovnimi in znanstvenimi problemi (ŠIVIC 1930). H. Schollmayer je 34 let uspešnega strokovnega dela posvetil vsestranskemu razvoju snežniških gozdov. Umril je leta 1930 v Koči vasi v Loški dolini. Ker Slovenci takrat nismo imeli svojega gozdarskega strokovnega glasila, je ing. A. Šivic H. Schollmayerja in njegovo delo visoko ocenil v Šumarskem listu (ŠIVIC 1930). To priznanje je slovenska gozdarska stroka dala Schollmayerjevemu delu v tedanjih izredno težkih razmerah dobrih 10 let po koncu prve svetovne vojne.

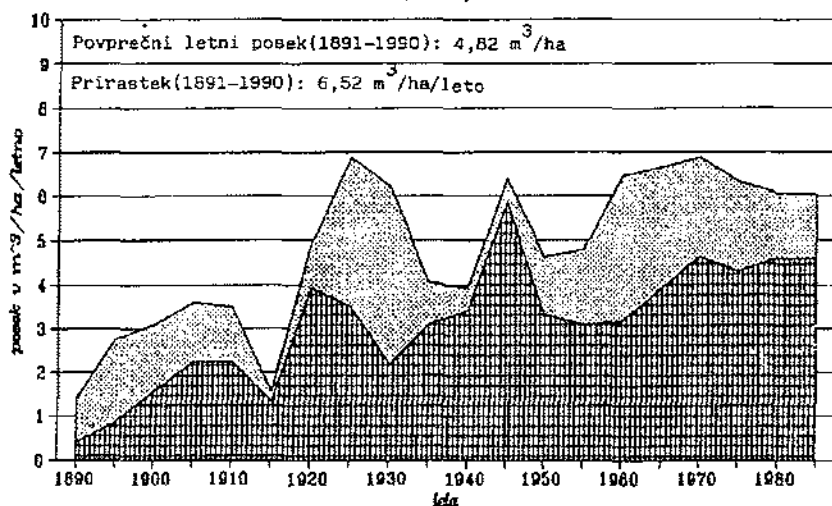
Snežniški gozdovi so predstavljali eno od opornih točk, na kateri je slonel koncept razvoja gozdarstva v Sloveniji po drugi svetovni vojni. Predmet raziskav takratnega Gozdarskega inštituta Slovenije so bili: pre-

Prikaz posekov v obdobju 1891-1990 za gospodarski enoti Jurjeva dolina in Mašun
A Presentation of Cuttings in the Period from 1891-1990 for the Jurjeva dolina and Mašun Forest Units

Jurjeva dolina 1891-1990 (sto let)

Mašun 1891-1990 (sto let)

biralno gospodarjenje, kontrolna metoda urejanja gozdov, fitocenološke raziskave in kartiranje gozdnih združb. Izredno prednost je pri vseh teh raziskavah predstavljala bogata dokumentacija o gozdovih in gospodarjenju po kontrolni metodi, ki je po svojem bogastvu edinstven primer v Sloveniji. Rezultat teh raziskav je bila monografija "Prebiralni gozdovi na Snežniku" (1957). Opravljene raziskave so pomenile Gozdnemu gozdarstvu Postojna spodbudo in izziv, da v okviru svojih možnosti nadaljuje z raziskavami najbolj aktualnih problemov, kot so raziskave razvojne dinamike gozdov na podlagi ohranjene bogate dokumentacije iz preteklosti (GAŠPERŠIČ 1967) in zakonitosti naravnega pomlajevanja gozdov (GAŠPERŠIČ 1974).

Če se vprašamo, kje so v Sloveniji začetki sodobne misli v gozdnogospodarskem načrtovanju, potem je to gotovo Notranjska s Schollmayerjevo kontrolno metodo. Začetki gozdnogospodarskega načrtovanja na naših tleh: Idrijski gozdovi (1724), Trnovski gozd (1771), gozdovi v Posočju (1770) spadajo sicer med same začetke gozdnogospodarskega načrtovanja v srednjeevropskem prostoru, vendar je že v začetku preteklega stoletja pri načrtovanju v teh gozdovih prevladala klasična nemška gozdarska šola. Hufnagelov koncept načrtovanja na Kočevskem in Schollmayerjev na Notranjskem pa sta avtohtono nastala in se razvijala na naših tleh in bistveno prispevala k oblikovanju sodobne orientacije gospodarjenja z gozdovi v Sloveniji v povojnem obdobju.

Nerazumljivo je, da se ob stoletnici (1890 - 1990) Schollmayerjeve kontrolne metode, po kateri je slovensko gozdarstvo prepoznano tudi v tujini (KLEPAC 1965, MLINŠEK 1972), nikomur od tistih, ki so tedaj pri Gozdnem gospodarstvu Postojna upravljali s Schollmayerjevo strokovno dediščino, kljub namigu, ni zdelo potrebno, da se tega, za slovensko gozdarstvo nedvomno pomembnega jubileja, spomni s primerno objavo v Gozdarskem vestniku.

Zaradi bogate tradicije so ti gozdovi pomembni tudi kot učni in raziskovalni objekt. Na izrečno argumentirano prošnjo Oddelka za gozdarstvo Biotehniške fakultete v Ljubljani, da se vsaj v gospodarski enoti

Mašun, kot učnem objektu na površini 1500 ha nadaljuje s polno premerbo sestojev, Gozдно gospodarstvo Postojna leta 1983 iz nerazumljivih razlogov ni pristalo. Razlog temu takrat gotovo ni bil denar. Sedaj bi bil to edinstven primer v Sloveniji, kjer bi lahko zasledovali razvoj gozdov na podlagi osmih polnih premerb sestojev. Ob dejstvu, da je bila za večino nekdanjih veleposestniških gozdov v postojnskem gozdnogospodarskem območju kar šestkrat izvedena polna premerba sestojev, bi na površini 1500 ha gospodarske enote Mašun kot paralelo metodi stalnih kontrolnih ploskev zmogli to tudi v bodoče. Schollmayerjeva dediščina je za postojnsko gozdnogospodarsko območje nedvomno trajen izziv in opomin, ki opozarja: ali naredimo pri obnavljanju gozdnogospodarskih načrtov dovolj za stalno razvijanje in prenavljanje konceptov gospodarjenja z gozdovi v skladu s spremembami, ki jih prinaša razvoj (SCHOLLMAYER 1906, vir 10). Z vsako obnovo gozdnogospodarskega načrta bi moral biti storjen korak naprej v razvijanju in inoviranju koncepta ravnanja z gozdovi. Perečih problemov, ki naravnost izzivajo k poglobljenemu stilu dela, je tu na pretek.

VIRI

1. Gašperšič, F., 1967. Razvojna dinamika mešanih gozdov jelke - bukve na Snežniku v zadnjih 100 letih. Gozdarski vestnik, 30, 7 - 8, s. 202 - 237.
2. Gašperšič, F., 1974. Zakonitosti naravnega pomlajevanja jelovo - bukovih gozdov na Visokem Krasu Snežniško - Javorniškega masiva. Strokovna in znanstvena dela. Biotehniška fakulteta v Ljubljani, 133 s.
3. Hufnagel, L., 1939. Des Plenterwaldes Wirtschaftsziel, Normalbild und Einrichtung. C. blatt f.d.ges. Forstwesen, Spr. 28, s.
4. Klepac, D., 1965. Uredjivanje šuma. Nakladni zavod "Znanje", Zagreb, 341 s.
5. Mlinšek, D., 1972. Ein Beitrag zur Entdeckung der Postojna Kontrollmethode. Forstwissenschaftliches Centralblatt, 91, 4, s. 291 - 296.
6. Pipan, R., 1953. O kontrolnim metodama uredjivanja prebornih šuma. Šumarski list, 77, s. 57 - 66.
7. Pipan, R., 1954. Ureditve gozdov v Sloveniji. Gozdarski vestnik, 12, 3, s. 97 - 110.
8. Schollmayer, H., 1906. Direktiven für die Bestandesaufnahmen und die Betriebseinrichtung auf der F.C. - Herrschaft Schneeberg. Kleinmayr - Bamberg, Laibach, 26 s.
9. Šivic, A., 1930. Henrik Schollmayer - Lichtenberg. Šumarski list, 54, 3, s. 139 - 141.
10. , 1912. Betriebseinrichtung für das Dezenium 1912 - 1921 (Reviere: Schneeberg, Leskova dolina, Mašun, Georgstal).